

Zdenka H i m m e l o v á , AÚ ČSAV Brno

Zdeněk M ě ř í n s k ý , AÚ ČSAV Brno

Objekt s doklady výroby a distribuce šperkařských
výrobků na hradisku "Vysoká zahrada" u Dolních Věstonic
(okr. Břeclav)

Asi 0,5 km severně od centra obce Dolní Věstonice na bývalém levém břehu řeky Dyje, nyní na pravém břehu nového koryta mezi ním a dnes novým ramenem původního toku se nachází nížinné hradisko "Vysoká zahrada", zkoumané v letech 1948 a 1950 až 1952 pod vedením akademika J. Poulíka.

Trojúhelníkovitou plochu fortifikace o vnitřní ploše cca 0,8 ha (140 x 120 m) vymezovalo valové opevnění vysoké ještě dnes místy až 6 m, na jižní straně zničené pravděpodobně meandrováním řeky.¹ Počátky osídlení lokality lze klást na základě nálezů keramiky i některých dalších artefaktů snad již do 2. poloviny 10. století.² Dobu největšího rozkvětu lokality, kdy se stala centrem slovanského osídlení celého regionu a jistě i důležitou vojenskou pohraniční pevností, lze ohraničit 11. - 12. stoletím.³ V areálu byly prozkoumány i základy dřevěnou palisádou oběhnaného jednoduchého kostela s podkovovitou apsidou z 2. poloviny 11. století, kolem něhož se začalo bezpečně pohrbívat nejpozději okolo poloviny 12. století. S fortifikací souvisí i nejmladší horizont hrobů obsahujících uherské denáry 1. poloviny 11. století a záušnice na známém slovanském pohřebišti "Na pískách" u Dolních Věstonic a další nekropole v areálu velkomoravského refugia "Petrova louka" u Strachotína. Zde se s největší pravděpodobností v 11. - 12. století nacházelo předhradí "Vysoké zahrady". Na základě archeologických zjištění došlo k opuštění hradiska nejpozději koncem 12. století a jeho funkci přejímá zeměpan-
ský hrad Děvičky připomínaný poprvé roku 1222.⁴

Mezi nejzajímavější objekty prozkoumané na "Vysoké za-

hradě" patří objekt č. 2, umístěný na ploše západně od kostelní stavby. Tvořila jej nepravidelně mírně oválná jáma (delší osa 390 cm, kratší asi 320 cm), na jejíž severní straně byla zakupenina značně velikých vápencových a pískovcových kamenů. Při východním okraji jámy ve vzdálenosti 1 m od ní se vyrýsoval dřevěný trám šířky 10 - 20 cm, probíhající ve směru sever - jih. Trám začínal zhruba v úrovni jižního okraje jámy a probíhal v délce asi 550 cm k severu, ukončení se nepodařilo zachytit. Na západní straně ležel podobný trám ve vzdálenosti 45 cm od okraje jámy, sahal však pouze do úrovně severního okraje jámy. Tento trám byl na obou koncích ukončen kůly o průměru asi 20 cm. Na jižní straně objektu byly zachyceny čtyři kúlové jamky, v řadě směřující od konce jednoho trámu k druhému. Jámy měly průměr 15 - 30 cm a byly mírně zešikmeny směrem k objektu. Další byly dvě kúlové jámy na jižním konci východního trámu, dvě velké kúlové jámy byly situovány mezi tímto trámem a okrajem jámy (průměr 30 a 40 cm), čtyři kúlové jámy byly zachyceny západně od západního trámu a dva kúly severně objektu.

Vlastní zahloubený objekt byl rozdělen dvěma na sebe kolmými kontrolními bloky (Z-V, S-J) na čtyři kvadranty, z nichž SV, SZ a JZ byly vyplněny silně nakupeným drobnějším vápencovým kamením, mezi nímž byly vtroušeny i pískovcové kameny do červena propálené, střepy a zvířecí kosti. V těchto třech kvadrantech se okraj objektu svažoval příkře ke středu. V SZ kvadrantu tvořilo kamení souběžně s okrajem jámy kompaktní kru, která připomínala zídku. V kvadrantu JV nevyplňovalo kamení celou plochu a také okraj jámy zde klesal ke středu povlovněji. Ve středu jámy byla v hloubce 20 cm od povrchu kontrolních bloků vrstva do žluta spálené písčité hmoty, tvořící uprostřed kamení jakýsi koláčovitý útvar (obr. 1)⁵.

Z popisu nálezové situace vyplývá, že objekt č. 2 byla nadzemní kúlová stavba obdélného tvaru s rozměry přibližně 3,4 m x 5,5 m, tj. o ploše asi 19 m². Převážnou část objektu vyplňovala zahloubená pec nepravidelně kruhového tvaru s předpecní jamou umístěnou na jihovýchodní straně. Těleso pece bylo zřejmě vybudováno z kamenů; o vlastní konstrukci však nelze na základě zachovaných pozůstatků nic bližšího říci, což pod-

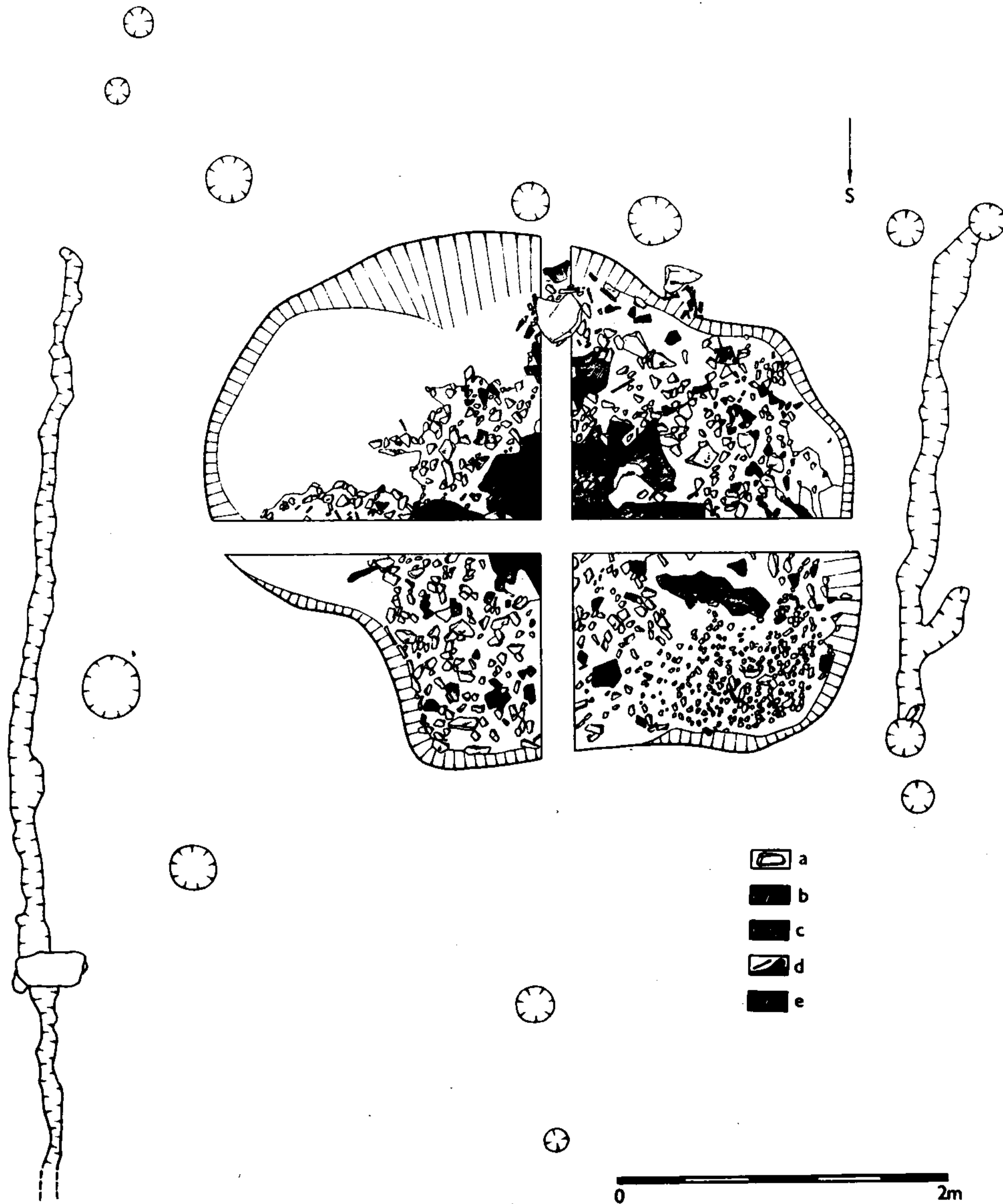
statně ztěžuje možnost přesnějšího určení účelu pece a tím i celého objektu.

Řadu informací poskytují předměty, nalezené ve vrstvě nad objektem a přímo ve výplni objektu. Kromě zlomků užitkové keramiky, železa a zvířecích kostí je tento nálezový celek tvořen téměř výlučně předměty, majícími charakter ozdob: 49 zlomků skleněných kroužků-prstýnků, 15 korálek (obr. 2), 1 očko prstenu, 3 bronzové esovité záušnice, 1 bronzový prsten, zlomek bronzového kroužku z torovaného drátu, bohatě zdobený kostěný předmět a zlomek podobného kostěného předmětu. Dále byl v objektu nalezen přepálený úlomek tavícího tyglíku s kapkami zlata na povrchu, drobné olověné závažíčko v podobě kruhového terčíku s otvorem uprostřed a zlomek uherského denáru (Ondřej II., 1046-1061).

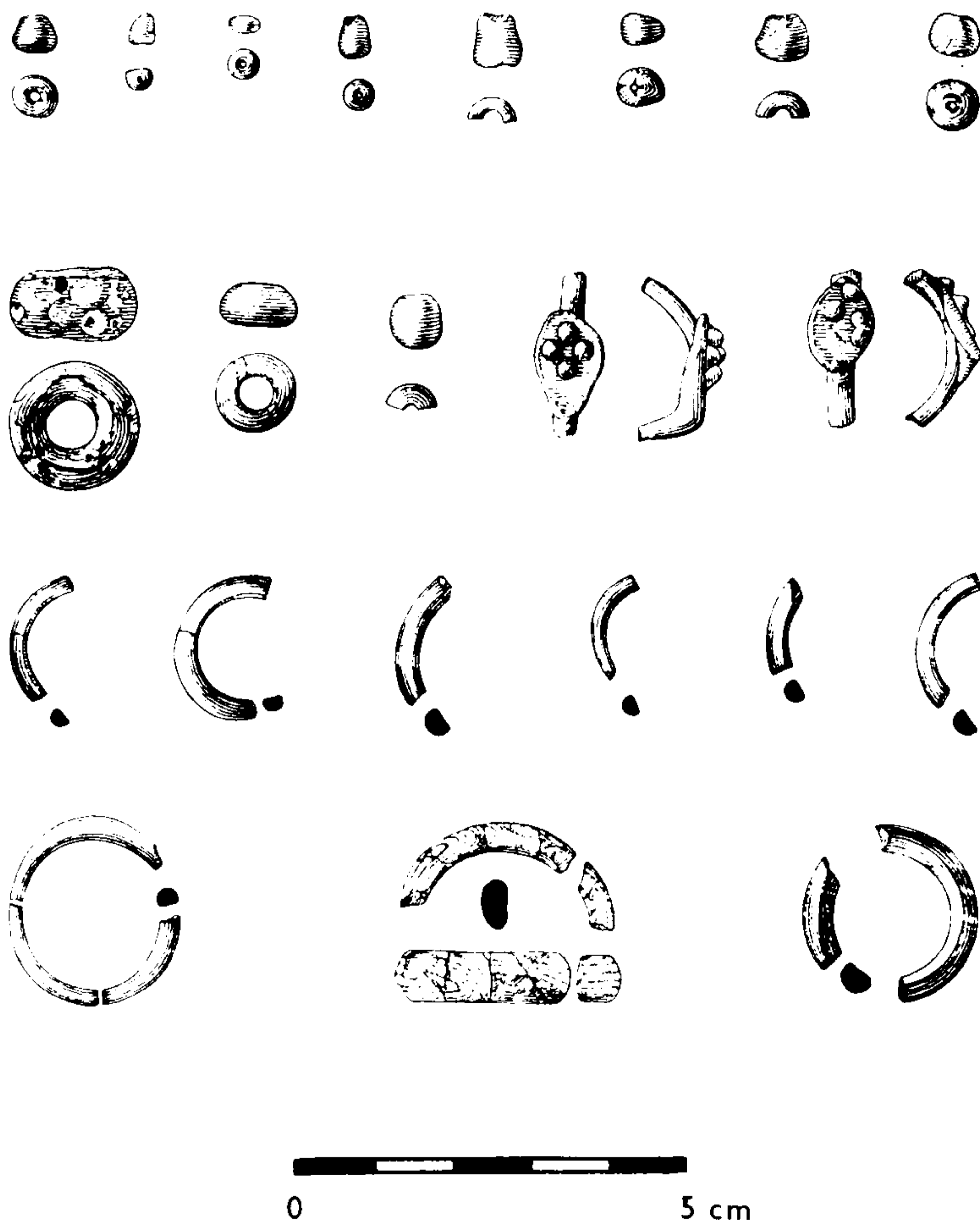
Na základě těchto nálezů lze objekt č. 2 považovat za šperkařskou dílnu, která pracovala v pokročilém 11. století a zabývala se výrobou a distribucí kovových, skleněných a kostěných ozdob.⁶ Určení obsahu a rozsahu výrobního procesu, probíhajícího přímo v objektu, působí ovšem za dané nálezové situace značné obtíže. I když přítomnost pece svědčí pro tepelné zpracování materiálu (kovu, skla), nápadná je absence surovin a výrobního odpadu; jediným bezprostředním dokladem výroby je pouze již zmíněný zlomek tyglíku se stopami zlata. Uvedená situace mohla být způsobena i vnějšími faktory, např. způsobem zániku objektu, pravděpodobnější však je, že dílna prováděla jen finální operace při výrobě šperků a v některých případech snad distribuovala hotové zboží, získané obchodem. Tento charakter činnosti dílny bylo možno do určité míry zachytit na předmětech ze skla, kde o výrobě z polotovarů svědčí několik zlomků nepodařených kroužků-prstýnků. Skleněné ozdoby jsou rovněž dokladem obchodních vztahů dílny, neboť se svým složením shodují s výrobky polských sklářských dílen stejného časového období.⁸ Je tedy oprávněná domněnka, že v případě skleněných kroužků - prstýnků a některých typů korálek, zhotovených ze stejné skloviny, se jedná o import hotových předmětů nebo polotovarů z Polska.⁹

Poznámky

- 1 Novotný, B.: K problematice způsobu výstavby opevnění nižinného hradiště Strachotína - Vysoké zahrady u Dolních Věstonic na Moravě, AH 7, 1982, 325-334.
- 2 Měřinský, Z.: Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů (nástin problematiky) PA LXXVII, 1986, v tisku.
- 3 Měřinský, Z. - Unger, J.: Osídlení dolního Podýjí a dolního Pomoraví v 10. až 13. století ve světle archeologických pramenů, Mikulovská symposia 78, Praha 1979, 69-71
- 4 Měřinský, Z.: Archeologická topografie katastrálních území obcí v oblasti vodního díla Nové Mlýny (okr. Břeclav), JM 21, 1985, 206-207, 216-218; tam další informace a lit.
- 5 Nálezová zpráva čj. 366/54 za rok 1952, archiv AÚ Brno.
- 6 Obdobné dílny jsou známy např. z Kruszwice z 2. pol. 11. stol., viz A. Cofta-Broniewska, Z zagadnień obróbki metali niezelaznych, SlAnt IX, 1962, 288-299.
- 7 Zjištěny dva typy olovnatého skla, a to Pb-Si a Na-K-Pb-Si. Semikvantifikativní spektrální analýzu provedl P. Peter, Ústřední laboratoře Urahového průmyslu ve Stráži p.Ralskem.
- 8 Olczak, J.: Proizvodstvo stekljannyh perstnej na slavjanskoj teritorii v srednije veka, SA 3, 1959, 81-90.
- 9 K otázce importu skleněných kroužků-prstýnků na naše území viz rovněž E. Černá, Skleněné kroužky-prstýnky z Prahy 1 - Klárova, AR XXXIII, 1981, 393-397.

Obr. 1 Hradisko "Vysoká zahrada" u Dolních Věstonic (o. Břeclav)
 objekt č. 2 a - vápenec, b - keramika, c - spálený
 pískovec, d - kosti, e - žlutá písčitá hmota

Obr. 2 Hradisko "Vysoká zahrada" u Dolních Věstonic (o. Břeclav)
skleněné korálky a kroužky-prstýnky